

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

ВОЄННО-ІСТОРИЧНИЙ ВІСНИК

2(28) / 2018

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Рекомендовано
до друку Вченою радою Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського. Протокол № 12 від 31 жовтня 2018 р.

Київ – 2018

Воєнно-історичний вісник: Збірник наукових праць Національного університету оборони України. – К.: ЦП «Компринт», 2018. – Вип. 2(28). – 156 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Веденєєв Д. В., доктор історичних наук, професор
Капелюшний В. П., доктор історичних наук, професор
Карпов В. В., доктор історичних наук
Лисенко О. Є., доктор історичних наук, професор (заступник голови)
Мухамеджанова С. Ш., доктор історичних наук, професор (Республіка Казахстан)
Потильчак О. В., доктор історичних наук, професор
Сидоров С. В., доктор історичних наук, професор
Франц М., доктор габілітований, професор (Республіка Польща)
Фурман І. І., доктор історичних наук, доцент (заступник голови)
Шевчук В. П., доктор історичних наук, професор (голова)
Телелим В. М., доктор військових наук, професор
Семон Б. Й., доктор технічних наук, професор
Вайченоніс Й., доктор філософії, професор (Республіка Литва)
Чорний В. С., доктор філософських наук, професор
Грицюк В. М., кандидат історичних наук, доцент
Даценко О. М., кандидат історичних наук, доцент
Печенюк І. С., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
Пилявець Р. І., кандидат історичних наук, доцент
Резнік В. І., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

РЕДАКЦІЯ:

Редактор: *Шевчук В. П.*, доктор історичних наук, професор
Заступник редактора: *Фурман І. І.*, доктор історичних наук, доцент
Заступник редактора – відповідальний секретар: *Печенюк І. С.*, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

Засновник – Національний університет оборони України

Виходить – 4 рази на рік

Свідоцтво про державну реєстрацію збірника – Серія КВ № 17864-6724Р від 30.05.2011 р.

Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України збірник включений до Переліку наукових фахових видань України (наказ від 21 листопада 2013 року № 1609)

Вид видання – збірник наукових праць

Сфера розповсюдження – загальнодержавна

Адреса редакції:

Київ-49, Повітрофлотський проспект, 28

Телефон для довідок: 271-09-88, 21-517

ЗМІСТ

Дослідження, повідомлення

<i>Лосєв О.С.</i> Українці в збройних силах Австро-Угорщини в роки Першої світової війни (1914–1918)	5
<i>Голда М.А.</i> Військово-повітряні формування та навчальні заклади Російської імперії на території України наприкінці Першої світової війни	9
<i>Куравський В.Г.</i> Зародження та становлення вільно-козацького руху в Україні (березень–грудень 1917 року)	12
<i>Даценко О.М.</i> Проблемні питання будівництва української державності за часів Гетьманату П. Скоропадського	19
<i>Ходанович О.Л.</i> Організаційні структури військової розвідки і контррозвідки в Українській Державі гетьмана П. Скоропадського (квітень–грудень 1918 р.)	23
<i>Дем'янюк О.Й.</i> Військово-політичні особливості розвитку Волинської губернії в добу Гетьманату «Українська Держава»	28

Державне управління національною безпекою

<i>Клименко В.С., Козинець І.П.</i> Воєнна політика Директорії Української Народної Республіки: національні аспекти	34
---	----

Військово-соціально-економічне управління

<i>Скрябін О.Л.</i> Формування іміджу військової служби на теренах України в роки російсько-австрійського панування (XVIII – початок XX ст.)	41
<i>Науменко А.О.</i> Національно-патріотичне виховання в Армії Української Народної Республіки доби Директорії: основні структури та зміст діяльності	47
<i>Марасєв В.Р.</i> Інформаційно-пропагандистське забезпечення в Армії Української Народної Республіки періоду Директорії (1918–1921 рр.)	54

Історичні постаті

<i>Горєлов В.І., Грицюк В.М.</i> Генерал Павло Скоропадський – гетьман Української Держави	61
<i>Слюсаренко П.М.</i> Внесок військового міністра Української Народної Республіки генерал-хорунжого Володимира Сальського у реформування Української армії в 1920 році	67

Історія науки і техніки

<i>Вознюк Ю.С.</i> Історичний феномен геополітичної революції та перехід планетарної цивілізації від телурократії до таласократії	79
---	----

Історія війн і воєнного мистецтва

<i>Соколюк С.М.</i> Застосування підводних човнів на Тихоокеанському театрі воєнних дій під час російсько-японської війни (1904–1905 рр.) (початок)	87
<i>Фещенко А.Л.</i> Російська авіація в Східно-Прусській операції 1914 року	95
<i>Сидоров С.В., Пилявець Р.І.</i> Перша світова війна: зірковий час колючого дроту	100
<i>Чіркалов О.С.</i> Підготовка евакуації морем військ Збройних сил Півдня Росії та цивільного населення в Крим у 1920 році	107

Військова техніка та озброєння

<i>Фурман І.І., Печенюк І.С.</i> Військове кораблебудування Російської імперії на півдні України в 1902–1917 роках	115
<i>Харук А.І.</i> Літаки Повітряного флоту Української Держави	125

Вексилологія, емблематика, уніформістика, фалеристика

<i>Карпов В.В.</i> Символіка війська Української Держави Павла Скоропадського	132
<i>Нашивочников О.О.</i> Подвиг моряків мінного загороджувача “Прут” та його вплив на державну символіку Української Народної Республіки	138
Книжкова полиця, рецензії	142
Резюме (англійською мовою)	147
До відома авторів	154

CONTENTS

Research, report

<i>Losev, O.S.</i> Ukrainians in the armed forces of Austria-Hungary during the World War I (1914–1918)	5
<i>Holda, M.A.</i> Air Force Formations and educational institutions of the Russian Empire on the territory of Ukraine at the end of the World War I	9
<i>Kuravskiy, V.H.</i> The origin and formation of a Free-Cossack Movement in Ukraine (March–December 1917)	12
<i>Datsenko, O.M.</i> Problematic issues in the development of Ukrainian statehood during the Hetmanate of the P. Skoropadsky	19
<i>Khodanovich, O.L.</i> Organizational Structures of the military intelligence and counterintelligence in the Ukrainian State of Hetman P. Skoropadsky (April–December 1918)	23
<i>Demianiuk, O.M.</i> Military-political peculiarities of the development of the Volyn province on the day of the Hetmanate “Ukrainian State”	28

Public administration in national security

<i>Klymenko, V.S., Kozynets, I.P.</i> Military policy of the Directory of the Ukrainian People's Republic: national aspects	34
---	----

Military social management

<i>Skriabin, O.L.</i> Formation of the image of military service on the territory of Ukraine during the years of Russian-Austrian prevailing (18 th – beginning of 20 th century)	41
<i>Naumenko, A.O.</i> National-patriotic education in the Army of the Ukrainian People's Republic during the period of the Directory: main structures and content of activities	47
<i>Maraiev, V.R.</i> Information and propaganda support in the Army of the Ukrainian People's Republic during the period of the Directory (1918–1921)	54

Historical figures

<i>Horielov, V.I., Hrytsiuk, V.M.</i> General Pavlo Skoropadsky – Hetman of Ukrainian State	61
<i>Sliusarenko, P.M.</i> Contribution of Major General Volodymyr Salsky, Minister of Military Affairs of the Ukrainian People's Republic, in reforming the Ukrainian Army in 1920	67

History of Science and Technology

<i>Vozniuk, Yu.S.</i> The historical phenomenon of the geopolitical revolution and the transition of planetary civilization from telurocracy to thalassocracy	79
---	----

History of wars and art of war

<i>Sokoliuk, S.M.</i> Using of submarines to the Pacific theater of war during the Russo-Japanese War (1904–1905) (<i>beginning</i>)	87
<i>Feschenko, A.L.</i> Russian aviation in East-Prussian Operation of 1914	95
<i>Sydorov, S.V., Pyliavets, R.I.</i> World War I: finest hour of barbed wire	100
<i>Chirikalov, O.S.</i> Preparation of sea evacuation of troops of the Armed Forces of the South of Russia and civilian population in the Crimea in 1920	107

Military technique and armament

<i>Furman, I.I., Pecheniuk, I.S.</i> Military shipbuilding of the Russian Empire in the south of Ukraine in 1902–1917	115
<i>Kharuk, A.I.</i> Aircrafts of Ukrainian State Air Forces	125

Vexillology, emblems, uniforms, phaleristics

<i>Karpov, V.V.</i> The symbolism of army of the Pavlo Skoropadsky Ukrainian State	132
<i>Nashyvochnikov, O.O.</i> Feat of Seamen of minelayer “Pрут” and its impact on state symbols of Ukrainian People's Republic	138
Bookshelf, resensions	142
Resume	147
Into consideration of authors	154

УДК 355.211.18:311:94(436)“1914/1918”

Лосєв О.С., асистент кафедри сходознавства імені професора Ярослава Дашкевича Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів)

УКРАЇНЦІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ РАЙХУ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914–1918)

У статті висвітлено особливості національної статистики в Австро-Угорщині за мовним і релігійними показниками, та національним представництвом українців у збройних силах Австро-Угорської монархії. Автором запропоновано деякі власні статистичні розрахунки та їх дані, зокрема кількісний, і звертається увага на доцільність залучення даних з інших джерел для повноти висвітлення досліджуваної проблематики.

Ключові слова: *Збройні сили Австро-Угорщини, військові втрати, національна статистика, мобілізація, національне представництво, офіцери-українці, солдати-українці.*

Постановка проблеми. У 2018 році світова спільнота відзначатиме 100-річчя закінчення Першої світової війни. І хоча темі самої війни присвячені вже тисячі, якщо не десятки тисяч досліджень, все одно залишаються ще т. зв. «білі плями» – мало або недостатньо висвітлені теми, маловідомі матеріали. На жаль, до переліку недостатньо досліджених, відноситься і тема щодо чисельності українців в арміях країн – учасниць Першої світової війни.

Саме тому, *мета* цієї статті полягає у висвітленні питання чисельності українців у збройних силах Австро-Угорщини в роки Першої світової війни, на матеріалах маловідомих джерел.

Аналіз досліджень та публікацій. Одним із перших українських істориків, хто спробував дати відповідь на питання кількості українців залучених до австро-угорського війська, був Лев Шанковський, який у своїй праці «Українська Галицька армія» наводить мобілізаційний розрахунок по Галичині у 285 тис. осіб [1, с.25]. Його аргументація базується на загальнопоширених перед Першою світовою війною теоретичних розрахунках для аграрних держав і торкається обчислення військово-визволеного населення віком від 18 до 35 років, укладаючи цю цифру в 9,5% населення. У тексті, Л. Шанковський обумовлює, що цей розрахунок вірний для 40 повітів Галичини, з 3 млн. українського населення. До нього не ввійшла Буковина і Закарпаття з їх українсь-

ким населенням. Цей розрахунок, як не дивно, ліг в основу багатьох сучасних наукових досліджень, монографій, статей тощо. Так, наприклад, можемо навести статтю професора О. Рєєнта «Україна в Першій світовій війні: сучасні науково-методологічні акценти», що видана у міжвідомчому науковому збірнику «Проблеми історії України: факти, судження» 2007 р., де він пише, що в Австро-Угорську армію було мобілізовано не менше 300 тис. українців (9% її збройних сил) [2, с.88]. З наведеним підрахунком не посперечаєшся, але точної цифри не надається, тим більше, що ці дані можемо віднести до мобілізаційних зусиль літа 1914 р., а вже станом на листопад 1918 р. через збройні сили двоєдиної монархії «перейшло» майже 9 млн осіб. Якщо ж взяти 9% від цієї цифри, то дані будуть дуже різнитися від наведених О. Рєєнтом. На жаль, шановний професор не пояснює походження цієї цифри і в своїх подальших публікаціях, наприклад, у спільній з Т. Ковальчук статті «Перша світова війна 1914–1918 рр.: український контекст» 2014 р. [3, с.23]. З іншого боку, відомий український дослідник А. Руккас, в інтерв'ю в електронному часописі BBC News Україна, наводить цифру – до 700 тис. [4]. На відміну від інших вітчизняних колег-істориків, які, на жаль, у жодних своїх наукових працях не наводять жодної аргументації на користь зазначених цифр, А. Руккас наводить приклад простого математичного розрахунку, і його дані, на погляд автора, найближчі до

істини.

Серед іноземних публікацій, присвячених питанням мобілізації на теренах Галичини в 1914–1918 рр., автор вважає статтю польського науковця, професора М. Згорняка [11, с.227-246], який уперше ввів до широкого наукового обігу ще в 1988 р., дані комісії полковника Стахевича, досліджуючи схожу проблему: кількості поляків, що брали участь у Першій світовій війні, у різних арміях. На жаль, автор не зустрів цих даних в українській історіографії, які давно могли б допомогти зробити вірні обчислення. Але перед тим, як перейти до викладення основного матеріалу, важливо розібратися з помилкою в розрахунках, наведених Л. Шанковським. Враховуючи, що Австро-Угорщина мобілізувала чоловіче населення імперії віком 18–55 років (1865–1900 р. н.), а загальний відсоток мобілізованих сягнув 15,5% населення, і склав близько 8 млн осіб (що при кількості чоловіків призовного віку 12176000 складає 65,7%), розрахунки Л. Шанковського слід вважати не вірним тому, що він, початково, заклав не вірний відсоток мобілізованих відносно кількості населення, а також уже згадане зауваження про саму кількість українського населення на території Австро-Угорської монархії. Саме з цієї теми автор і пропонує розпочати.

Виклад основного матеріалу. Майже всі дослідники, які намагаються працювати з офіційною Австро-Угорською статистикою наштовхуються на проблему відсутності поняття “національність” у цій статистиці. Підрахунки здійснювалися за двома ознаками: ужиткова мова (на території королівства Угорщини, вона називалася “рідною мовою”), і за принципом віросповідання. Дані цих двох показників не співпадають, що призводить до використання даних лише одного з показників (наприклад, мовного), часто з метою політичної спекуляції. До мовної статистики є ще ряд важливих зауважень. Наприклад, іудеї в ній не зазначені, тому що іудейська мова не входила до переліку офіційно визнаних в імперії. Іудеї у «мовній» статистиці приєднували до інших груп, як правило, панівних у регіоні, у випадку Галичини вони потрапляють у польськомовний сегмент населення. Ще одне важливе зауваження стосується таких складних за визначенням питань, як свідомість осіб, що проводили перепис у Галичині, де 61% не писемного населення становили русини та їх національна самосвідомість. Цю похибку, на жаль, неможливо визначити. Отже, розгляне-

мо, наприклад, певні дані «мовної» і «релігійної» статистики та спробуємо їх порівняти. За даними перепису 1910 р. у Галичині проживало 4672500 польськомовних громадян, і 3208092 україномовних [5, с.59], римо-католиків налічувалося 3731861 та іудеїв – 871906 [5, с.55]. Також варто зазначити, що приблизно 68 тис. римо-католиків у Галичині були русинами, зазвичай, польськомовними [6, с.566]. Отже, $4672500 - 871906 - 68092 = 3732502$, таку цифру ми отримуємо щодо польського населення Галичини.

Для точного визначення кількості українського населення Галичини, нам необхідно визначитися з національним складом греко-католиків. Загалом, за даними перепису 1910 р. греко-католиків у Цислейтанії (Австрійська частина Австро-Угорщини) налічувалося 3417223 (62,78% від усієї кількості), з них 3379613 проживали в Галичині і 26182 – у Буковині [5, с.54-55]. У Транслейтанії (Угорська частина Австро-Угорщини, разом з королівством Хорватів і Словенців) проживали 2025508 греко-католиків (37,21%). Загалом, 5442731. Русинами (українцями) за мовою в Галичині себе визнавало – 3208092 [6, с.566] з них: 3140000 визнавали себе греко-католиками, 68092 – римо-католиками, і 2500 – православними, які чомусь зникають у статистиці мови. Отже, за різно-конфесійним визнанням ми маємо: $3140000 + 68733 + 2500 = 3210592$ – цифра, щодо українського населення Галичини. $3379613 - 3140000$ (україномовних) = 239613 польськомовних греко-католиків, або 6,8% від усіх греко-католиків Галичини.

У Буковині з 26178 греко-католиків – 21508 русини (82,1%), дані про 4670 осіб невідомі (0,1% від усіх греко-католиків) [6, с.566]. У Транслейтанії з 479528 русинів станом на 1910 р. – 463604 греко-католика [7, с.283]. Загалом, маємо 3695704 греко-католиків – русинів у всій монархії, що складає 66,6% від загальної кількості.

Тепер необхідно розібратися з національним складом православних. Загалом, за даними перепису 1910 р. православних у Цислейтанії налічувалося 666458 [5, с.55], а у Транслейтанії – 2987163 [8, с.54], разом 3653621 осіб. До православних належали: румуни, серби, русини, які в основному, на території Цислейтанії проживали в Буковині та Далмації – 652938, та землях коронної Угорщини – 2333979 і королівстві Хорватія і Славонія – 653184 особи. До православних у Цислейтанії та Транслейтанії належали: русини (україн-

ці) – 2600 у Галичині, 274758 у Буковині, близько 1000 у Транслейтанії, і у королівстві Хорватії і Славонії – 8317, загалом – 286675 осіб, що становило 7,8% усіх православних Австро-Угорщини [6, с.566; 7, с.283].

Отже, загальна цифра українського населення імперії складає – 3998303 осіб, згідно перепису 1910 року. Для спрощення обчислення, умовно, можемо взяти цифру 4 млн українців, що мешкали у Австро-Угорщині.

Наступним кроком є необхідність підрахунку українського представництва у збройних силах двоєдиної монархії. Частково, до 1910 р., ці дані можна отримати з воєннo-статистичних довідників (Militär-statistisches Jahrbuch). Наприклад, станом на 1910 р. австро-угорські збройні сили становили: 17248 офіцерів і 328644 солдатів й унтер-офіцерів активної служби (разом 345892). Відсоток українців серед солдатів й унтер-офіцерів складав 7,6% [9, с.146-147], що дає цифру – 24977 українців, які проходили строкову службу в 1910 р. у збройних силах. Загалом, мобілізаційний резерв 1910 р. складав 1490459 солдатів й унтер-офіцерів, з яких означені 328644 – строкова служба, 613979 – резерв (ті, що мали досвід служби), 547836 – ерзац резерв. Серед них – 113931 українець [9, с.146-147], за воєнною статистикою. Перехід Австро-Угорських збройних сил у 1912 р. на дворічну службу, дозволив збільшити резерв.

Інше джерело з історії збройних сил двоєдиної монархії у Першій світовій війні – «Остання війна Австро-Угорщини» (Österreich-Ungarns Letzter Krieg), пропонує дещо інший відсоток, а саме 7,8% [10, табл.5]. Оскільки зібрані у ньому дані більш ретельно опрацьова-

ні і торкаються безпосередньо періоду війни, автор надалі буде дотримуватися запропонованого у цьому джерелі відсотку. Напередодні війни у 1914 р. збройні сили двоєдиної монархії налічували 450 тис. осіб, з них: 36 тис. – офіцери і військові чиновники, і 414 тис. солдатів і офіцерів. Відсоток українців серед рядового складу збільшується до 7,8%, отже, маємо – 32292 українців, що проходили строкову службу. При проведенні мобілізації напередодні бойових дій, монархія мобілізувала 2,9 млн осіб, з них: 54 тис. – офіцери і військові чиновники, і 2846000 солдатів і офіцерів, збільшивши армію до 3,35 млн. З них 2 млн було направлено на фронт і 1,35 млн залишились у тилу [10, табл.4]. Отже, при такому ж відсотку у 7,8% можемо стверджувати, що на кінець мобілізації, безпосередньо перед початком бойових дій, в Австро-Угорських збройних силах проходили службу 254280 українців.

Але, цією цифрою участь українців у Першій світовій війні у складі Австро-Угорських збройних сил не закінчується. Загалом, картину подальшого призову до збройних сил монархії, зокрема по Галичині, надає таке мало відоме у нас джерело, як матеріали полковника польського війська Стахевича, що зберігаються в інституті Ю. Пілсудського у Нью-Йорку. У 1928–1933 рр. комісія під головуванням полковника Стахевича збирала інформацію та проводила обчислення щодо участі поляків у збройних силах країн-учасниць Першої світової війни. У *табл. 1*, надається інформація щодо призову у військових округах, що розташовувалися на території Галичини [11, с.242].

Таблиця 1

Дані по призову у військових округах, розташованих у Галичині

Військовий округ	Кількість мобілізованих солдатів						Разом
	При мобілізації 1914 р.	До кінця 1914 р.	1915 р.	1916 р.	1917 р.	1918 р.	
Краків I	134693	–	–	–	–	–	367427
Перемишль X	143927	48141	137688	75050	41108	20962	466876
Львів XI	292428	24325	70990	36831	74577	50332	549483
						Загалом	1383786

Якщо звернутися до даних перепису 1910 р., населення Галичини сягало 7980477 осіб, з яких українці складали – 3210592 або 40,23%. Отже, в абсолютному значенні, було призвано 556697 українців або 17,33% українського населення Галичини. Цей відсоток, практично, співпадає з вищезазначеними даними мобілізованих в імперії, тому пропонуємо

обчислити інші території імперії з українським населенням, виходячи з цього показника. Отже, поза межами Галичини, а саме в Буковині і землях угорської корони (Транслейтанії) мешкало ще 787711 українців, що надає цифру в 136510 мобілізованих. Загальна цифра мобілізованих українців у двоєдиній монархії – 693207, до неї додаємо 32292 особи, які

на той час уже служили у війську, і отримаємо – 725499 осіб. До цієї цифри можна додати ще, приблизно 280–300 офіцерів-українців (активних і резерву, упродовж війни їх число зростає, майже до 2000 осіб [12, с.8], але вони вже враховані у загальній статистиці – прим. авт.). Отже, для зручності можемо заокруглити загальне число до – 725800 осіб, офіцерів і солдатів – українців, які пройшли службу в лавах австро-угорських збройних сил під час Першої світової війни. Якщо взяти за основу вищенаведену цифру у 8 млн мобілізованих під час війни, то відсоток українців у цьому представництві, суттєво не змінюється, складаючи 9% від усіх мобілізованих у двоєдиній монархії. Таке збільшення відсотку призваних до війська, з 7,8 до 9%, може бути пов'язане з тим, що етнічні території проживання українців в Австро-Угорській монархії слугували полем бою майже весь період війни, і відсутністю на цих територіях великого виробництва і, як наслідок, достатньо кваліфікованої робочої сили, яку можна було б залучити на таке виробництво.

Спираючись на вищенаведені дані може-

мо, враховуючи зазначені застереження, приблизно визначити українську складову втрат австро-угорської армії. Офіційна цифра австрійської сторони – 1016200 осіб, які загинули у війні [13, дод.37], що складає – 12,7% від 8 млн мобілізованих під час війни. Виходячи з цієї офіційної цифри можемо припустити, що втрати вбитими серед українських солдатів і офіцерів австро-угорської армії сягали 81296 осіб, тобто 1,01% від усіх мобілізованих.

Таким чином, ми отримали приблизні розрахункові дані українського представництва в австро-угорській армії протягом війни. Звичайно ж, ці цифри треба розглядати лише у першому наближенні. Без точних даних по національній статистиці, без точних даних по мобілізації у Буковині та землях Транслейтаниї, ми не можемо вважати ці дані точними. Наведені вище розрахунки по загиблим, в жодному разі не можуть бути остаточними, і потребують ретельного дослідження у фондах австрійського військового архіву м. Відень. Але як дані для початкових розрахунків, особливо визначення мінімуму, їх цілком можна прийняти.

Список використаної літератури

1. Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Воєнно-історична студія. – Львів, 2014. – 396 с.
2. Реснт О.П. Україна в Першій світовій війні: сучасні науково-методологічні акценти // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвидом. зб. наук. праць. – 2007. – Вип. 16(1). – С. 88-103
3. Реснт О.П. Перша світова війна 1914–1918 рр.: український контекст / О. Реснт, Т. Ковальчук // Краєзнавство. – 2014. – Вип. 3/4 – С.88-103.
4. Руккас А.О. Перша світова: “на пострадянському просторі – непередбачуване минуле”: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/08/140731_ww1_ukraine_dk.shtml?print=1
5. Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910 in den im Reichsrath vertretenen Königreichen und Ländern. 1. Heft. – Wien, k.k. Hof-und Staatsdruckerei, 1912. – S.138.
6. Wandruszka A., Urbanitsch P. Die Habsburgermonarchie 1848–1918. 1. Teil, III. Bd. Die Völker des Reiches. Suppan A. Die Polen. Die Ruthenen. – Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1980. – S.774.
7. Wandruszka A., Urbanitsch P. Die Habsburgermonarchie 1848–1918., IV. Bd. Die Konfessionen. II. Die Polen. Die römisch-katholische kirche in Ungarn von Moritz Csaky, Österreichische Akademie der Wissenschaften 2, 1995. – S.835.
8. Recensement général de la population des pays de la Saint Couronne Hongroise en 1910. 6. Partie. Par l'office central de statistique du royaume de Hongrie. Budapest 1924. – S.341.
9. Militär-statistisches Jahrbuch für das Jahr 1910. – Wien, 1911. – S.253.
10. Österreich-Ungarns Letzter Krieg II. Bd. Beilagen. Das Kriegsjahr 1915.1. – Wien, 1931. – S.112.
11. Polacy w armii austro-węgierskiej w czasie I wojny światowej / Marian Zgorniak // Studia i Materialy do Historii Wojskowosci. – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1988. – Т. XXX. – S.379.
12. Лосев О.С. Офіцери-українці в австро-угорській армії напередодні та в роки Першої світової війни // Воєнно-історичний вісник. – 2017. – Вип.3(25). – 157 с.
13. Österreich-Ungarns Letzter Krieg VII. Bd. Beilagen. Das Kriegsjahr 1918.– Wien, 1938. – S.193.

Отримано: 21.07.2018 р.